Ängsskära i Skåne

Kjell-Arne Olsson

Ängsskära *Serratula tinctoria* är idag en exklusiv växt i den skånska floran. Liksom många andra växter som i huvudsak är knutna till ogödslade naturbetesmarker har den blivit allt ovanligare. Ängsskära är en typisk brynväxt som främst förekommer i gränsen mellan traditionellt hävdad mark och skogsmark, men i takt med att ytan hävdad mark avtagit har naturligtvis även mängden sådana gränszoner minskat. Idag ser man den oftast på extensivt betade marker, men den kan även dröja sig kvar i lövskogsgläntor och högörtsängar som inte är alltför igenvuxna.

Ängsskära *Serratula tinctoria*

Beskrivning. Ängsskära är en flerårig, kal ört som kan bli nästan en meter hög. Stjälken är upprätt, fårad och vanligen grenig upptill. Bladen sitter strödda och är sågtandade men saknar tornar, de nedre bladen är hela medan de övre vanligen är parflikiga. Ängsskära blommar från juli till september. Blomkorgarna är avlånga och sitter samlade i klase- eller kvastlika ställningar. Holkfjällen är tegellagda och mörkt brunvioletta. Blommorna är likstora, rörlika och vanligen rödvioletta eller sällan vita. Frukten har en pensel som består av både enkla och fjäderlika hår.

Ängsskära kan knappast förväxlas med andra arter, den liknar mest en tistel men skiljs lätt genom avsaknaden av tornar.

Utbredning. Ängsskära förekommer sparsamt till sällsynt i södra och mellersta Sverige, men saknas helt i flera landskap. Den växer på kalkrik mark, i ängsmark och skogsbryn. **Första fynduppgift** publicerades i Rudbecks Catalogus plantarum år 1658 (Nordstedt 1920).

Användning. Ängsskära kan användas till färgning och ger en citrongul färg. Den var förr den mest använda arten för gulfärgning, vilket omtalas bland annat av Linné.

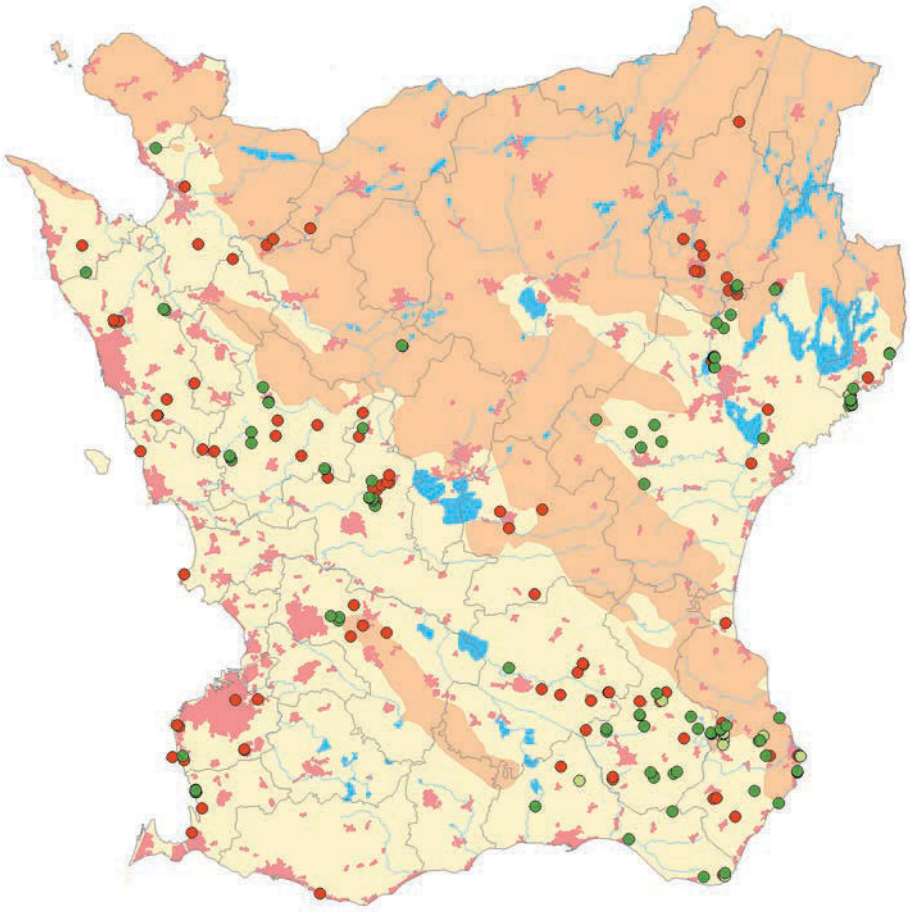
Etymologi. Artnamnet tinctoria kommer av latinets tinctus (färgad, färgning) och syftar på artens användning som färgväxt. Ängsskära eller ängskära anges redan av Linné som ett svenskt namn på arten.

Ur: Anderberg, A. & Anderberg, A.-L., 2007. Den virtuella floran. >http://linnaeus.nrm.se/flora/welcome.html<. Naturhistoriska Riksmuseet.

2008 blev ängsskära utsedd till ”Årets växt” av Svenska Botaniska Föreningen. I Skåne var det Lunds Botaniska Förening som tog sig an att återinventera de ca 200 förekomster som var kända från Projekt Skånes Floras inventering 1989–2005. Denna uppgift hann vi inte fullfölja detta år men efter en fantastisk insats av många engagerade medlemmar kunde den sista lokalen besökas i november 2009. Under dessa två inventeringsår noterades ängsskäran från 105 lokaler. Några få av dessa är helt nya, men ligger i nästan samtliga fall i nära anslutning till gamla förekomster. På 96 platser kunde ängsskäran inte återfinnas. (Karta 1). Även om den kan ha missats på några hårt betade lokaler, tyder allt på att ängsskäran minskat kraftigt i ett så kort tidsperspektiv som 1–2 decennier. Redan under Projekt Skånes Flora kunde vi konstatera att arten förlorat uppemot hälften av sina lokaler i förhållande till Weimarcks inventering omkring ett halvsekel tidigare (Tyler m.fl. 2007).

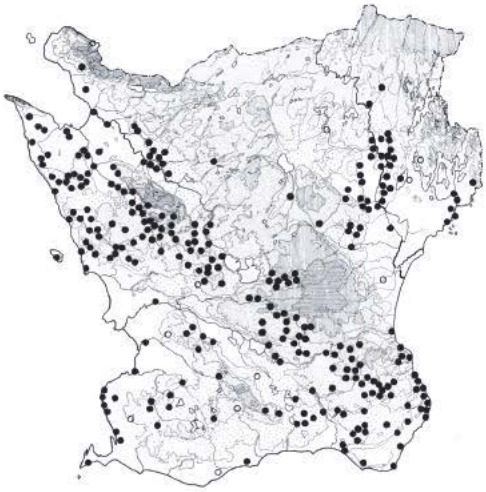
Bild 1. Ängsskära *Serratula tinctoria*.
Foto: Mats Elfström.

Karta 1. Ängsskära *Serratula tinctoria* i Skåne 1989–2009.
● = Lokaler från 1989–2005 återfunna 2008–2009.
● = Lokaler från 1989–2005 inte återfunna 2008–2009.
● = Nya lokaler 2008–2009.

Ängsskära har en gång varit en ganska vanlig art i stora delar av landskapet (karta 2). Framför allt i de nordvästra och centrala delarna av landskapet tycks den ha förlorat många lokaler. De flesta förekomsterna är små. Bara på omkring en fjärdedel av dem kunde man räkna till mer än 100 blommande stänglar. (Tabell 1). Rika förekomster i Skåne finns exempelvis på strandängarna mellan Tosteberga och Gyetorp i Kristianstad, på Kungsmarken öster om Lund och på naturbetesmarkerna vid Komstad stengravar väster om Simrishamn.

Ängsskäran är inte bara en fin representant för ogödslade naturbetesmarker, den är även en viktig art för många fjärilsarter. Då den är en senblommande växt, är den en viktig nektarkälla för senflygande fjärilar som påfågelöga, nässelfjäril, tistelfjäril och amiral (Ekstam, Aronsson & Forshed 1988). Ängsskära är även exklusiv värdväxt för flera mycket sällsynta fjärilsarter. Ängsskäreplattmal *Agonopterix bipunctosa* (hotkategori sårbar, VU) har bara blivit funnen en enda gång och i ett enda individ i Skåne. Detta fynd gjordes vid Sandhammaren 1974. Närmast finns denna

Karta 2. Ängsskära *Serratula tinctoria* i Skåne enligt Weimarck 1985.

Bild 2. Ängsskära *Serratula tinctoria*. Foto: Mats Elfström.

Tabell 1. Antal exemplar och förekomster av ängsskära *Serratula tinctoria* i Skåne 2008–2009.

Antal exemplar	Antal förekomster
1–10	37 förekomster
11–100	40 förekomster
101–	28 förekomster

fjäril i Blekinge. Töckenmal *Acosmetia caliginosa* (hotkategori försvunnen, RE) är i Sverige och Norden endast känd från två insamlingar i Skåne som gjordes omkring mitten av 1800-talet, den ena i Trolle-Ljungby i nordöstra Skåne (Hydén 2002). Detta diskreta nattfly betraktas idag som försvunnet från landet.

Ängsskära är på tillbakagång i hela landet. Detta har lett till att den är föreslagen som hänsynskrävande (NT) i den nya nationella rödlistan som kommer 2010. Om inte åtgärder sätts in för att bevara och sköta ängsskärans återstående lokaler, är risken stor att den kommer att bli klassad som än mera hotad i framtiden. Det finns ett pågående åtgärdsprogram för ängsplattmal (Björklund 2008). De åtgärder som föreslås i programmet för att gynna denna fjäril, kommer självfallet även dess värdväxt till del.

ABSTRACT. [Serratula tinctora in Skåne, S. Sweden] Serratula tinctora is known to have lost about 50 % of its localities in the province of Skåne during the latter half of the 20:th century. The complete floristic inventory undertaken 1989–2005 documented ca 200 localities. In 2008–2009 all of these were revisited, but the species was only found at 107 sites (including 5 previously unknown). Apparently this species, now a candidate for the next national red list (2010), continues to decrease dramatically. The main habitat for the species is unimproved, mainly grazed, grasslands, but it can stand relatively long periods without management and is commonly found among shrubs, in ecotones and open forests. *Serratula tinctoria* is an important plant for several rare or endangered butterflies.

Citerad litteratur

Björklund, J.-O., 2008, *Åtgärdsprogram för ängsskäreplattmal, 2008–2012* [remissversion], Naturvårdsverket, Stockholm.

Ekstam, U., Aronsson, M. & Forshed, N. 1988, *Ängar. Om naturliga slåttermarker i odlingslandskapet*, LTs förlag, Stockholm.

Hydén, N. 2002. *Faktablad: Acosmetia caliginosa – töckenfly*, ArtDatabanken, SLU.

Tyler, T. m.fl. (red.). 2007. *Floran i Skåne. Arterna och deras utbredning*. Lund.

Weimarck, H. & Weimarck, G. 1985, *Atlas över Skånes flora*, Lund